

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

PÁRTALAKULÁSOK

1. Magyarország

Lowell Abbot Lawrance,¹⁾ a magyar parlamentarizmus sajátosságát abban a kormány és a pártok közti viszonyban jelölte meg, mely szerint voltaképpen minden választáson egy párt győz. Lowell szerint ennek a jelenségnek három oka van: a helyi önkormányzati férfiaknak nagy politikai gyakorlata, erős politikai vezető egyéniségek nagy befolyása, s a nemzetiségi népfajokkal való viszony alakulása, mert — amint munkája 160. oldalán írja — Magyarország számára a belső nemzeti egység létkérdés.

Ennek az egypártrendszernek lényege a második nagy világháború kezdetéig, azaz 1939-ig, hogy az Ausztriával 1867-ben kötött államközi kiegyezéssel megindult magyar népképviselői kormányrendszer tizenkilenc képviselőválasztásán pártkoalícióra és koalíciós kormányzásra csak egyszer, 1919 őszén került a sor, minden más alkalommal egy párt szerezte meg a mandátumok többségét, s egyedül vette át a politikai irányítást és az ezzel járó felelősséget is. Átlagban 2¼ évig kormányozhatott egy-egy kormány, s átlagosan 4 kormány jutott egy-egy kormánypártra.

A kormányra jutott pártok, az 1905-ös bukás kivételével, a választásokon a következő arányban győztek:

Választás éve	Párt	%
1869	Deák Felirati Párt	53.—
1872	" "	59.4
1875	Szabadelvű Párt	82.4
1878	" "	59.1
1881	" "	58.9
1884	" "	58.4
1887	" "	64.—
1892	" "	53.1
1896	" "	76.6
1901	" "	56.7
1905	" "	24.8
1906	Függetlenségi Párt	61.8
1910	Nemzeti Munkapárt	57.4
1920	Ker. Nemz. Egyesülés	72.5
1922	Egységes Párt	58.8
1927	" "	69.4
1931	" "	62.1
1935	Nemzeti Egység Pártja	69.8
1939	Magyar Élet Pártja	60.1

¹⁾ Governments & Parties in Continental Europe, II. Vol. 153. p. London.

Az 1867 és 1939 között lefolytatott országgyűlési választásokon szavaztak Magyarországon:

Év	Szavazók száma	Az ország lakosságának %-a
1841	kb. 220.000	4.4
1870	890.416	6.7
1881	821.241	6.—
1890	846.202	5.5
1900	989.009	5.9
1910	1,162.241	6.4
1920	3,042.000	38.4
1931	2,548.585	29.6
1939	4,626.853	40.9

Egészen más jellege van az 1945 nov. 4-iki választásnak, amelynek főbb adatait az alábbiakban ismertetjük:

	a 16 választókerületben összesen		mandátum
	szavazat	mandátum	%-ban
Nemzeti Parasztpárt	322.938	23	5.7
Magyar Radikális Párt	5.762	—	—
Polgári Demokrata Párt	78.522	2	0.5
Magyar Kommunista Párt	800.257	70	17.1
Független Kisgazda Párt	2,688.161	245	59.9
Szociál-Demokrata Párt	821.566	69	16.8
Összesen:	4,717.256	409	100

Közéleti érdemeikért és szellemi kiválóságuk alapján meghívott képviselők: Bölöni György, Dálnoki Miklós Béla, Juhász Nagy Sándor, Kodály Zoltán, Károlyi Mihály, Pátzay Pál, Moór Gyula, Szőnyi István, Szent-Györgyi Albert, Tamási Áron, Vámbéry Rusztem, Zsedényi Béla.

Magyarországon 1867 óta 19 képviselőválasztás volt négyféle szavazási módszerrel: 1867—1918 között minden kerületben nyílt volt a szavazás, az 1920-ban megtartott választáson minden választókerületben titkos volt; 1922-ben Budapesten, 1927-ben és 1935-ben pedig valamennyi többi városban is titkos, a vidéki kerületekben ellenben nyílt volt a szavazás, míg 1939-ben és 1945-ben az ismét mindenütt titkos volt.

Az elmúlt 80 év alatt Magyarországon 38 kormány vitte az államügyeket; 1867—1918 (a Habsburg királyok alatt) 19, 1918 és 1919-ben 3, 1919-től 1938-ig 8, azóta pedig 8 kormányelnök. A parlamentáris királyság idején (az 1918—1919-es évek köztársasági kormányzatát ide nem számítva) 8 kormánypárt irányította a magyar politikai életet. És pedig:

1. Az első kormánypárt, a Deák Ferenc vezette *Felirati Párt*, programjában tisztán csak a Magyarország és Ausztria közötti közjogi viszony rendezését szorgalmazta. 2. Ezt követte 1875-ben a *Szabadelvű Párt*, melynek megalapítója és csaknem 30 éven át vezetője Tisza Kálmán volt. Ez már a nyugati államokhoz hasonlóan a szabadelvűség ideológiáját hirdette; külpolitikailag Ausztriára támaszkodott. 3. Az 1906. választáson, három évtizedes ellenzékiesség után, a *Függetlenségi Párt* szerezte meg a többséget. Programjában a magyarság gazdasági és politikai függetlenségét hirdette meg, a dinasztiaival szemben való lojalitás megtartásával. 4. Az 1910. évi választáson a *Nemzeti Munkapárt* jutott többséghez, miután a Függetlenségi Párt belső egyenetlenségek miatt politikai súlyából sokat veszített. A párt nemzeti konzervativizmust hirdetett s főleg a földbirtokra támaszkodott. 5. A *Keresztény Nemzeti Egyesülés* pártkoalíció volt, melyben a *Kisgazda Párt* 91 képviselővel

selővel és a *Keresztény Nemzeti Egyesült Párt* 59 képviselővel vett részt. 6. 1922-ben a gróf Bethlen István alapította *Egységes Párt* (teljes nevén: Keresztény Kisgazda-, Földműves- és Polgári Párt) szerezte meg a többséget a parlamentben. 7. 1935-ben a *Nemzeti Egység Pártja* jutott többséghez, Gömbös Gyula vezetésével. 8. Végül a második világháborúban, 1939-ben, a gróf Teleki Pál alapította *Magyar Élet Pártja* szerezte meg a parlamenti többséget.

1918 őszen és telén öt hónapon keresztül gróf Károlyi Mihály *Közársasági Pártjáié*, az 1919 március 21-ét követő négy hónap alatt pedig a *Magyarországi Szocialista Párt* néven egyesült munkáspártoké volt a hatalom.

A 8 kormánypárt a választásokon átlagosan 60%-os győzelmet ért el. Ez az arány csak 1875-ben emelkedett 82.4%-ra, 1896-ban 76.6%-ra és 1920-ban 72.5%-ra, amikor a politikai küzdelem feszültsége az átlagosnál magasabb volt.

Az ellenzéki pártok között találjuk — időrendi sorrendben — a már említett *Függetlenségi Pártot*, mely, főleg a magyarlakta területeken 1875 és 1922 között, megszakításokkal bár, mindig szerzett mandátumot. 1892-ben alakult meg a *Néppárt*, mely programjában a kereszténységre támaszkodó államvezetést sürgetett, s mely kevés megszakítással majdnem minden választáson mandátumot szerzett; a párt nevét 1920—1942 között *Keresztény Pártra* módosította. 1901-ben jelent meg a magyar parlamentben a *Demokrata Párt*, mint a városi polgári demokrácia képviselője s egyetlen megszakítással minden választáson mandátumhoz jutott.

1905 óta szerepel a magyar parlamentben a *Magyar Szociáldemokrata Párt*, mely azóta — két választást kivéve — mindenkor mandátumot szerzett. 1910-ben jutott első ízben képviselőihez a *Kisgazda Párt*, ennek azóta csak egy országgyűlésen nem volt képviselője a Házban, A *Kommunista Párt* 1919-ben egyesült a Szociáldemokrata Párttal, míg 1945-ben a kormánykoalíció tagja lett.

Az 1935. és 1939. választásokon szereztek mandátumokat a különféle nemzetiszocialista és nyilaskeresztes pártok.

A nemzetiségi pártok 1869—1910. között megszakítással és 1939 óta szerepelnek.

Az elmúlt nyolcvan esztendő alatt csak egyszer fordult elő, 1905 és 1906-ban, hogy két egymásutáni esztendőben volt képviselőválasztás, minden más esetben megfelelő időköz volt az egyes választások között. Koalíciós kormányzás és pártkoalíció volt 1919—1920-ban, míg az 1945. évi választás eredményeképp négy párt irányítja kormánypártképp az állam ügyeit.

2. Jugoszlávia

A jugoszláviai pártalakulás folyamatában három időszakot lehet megkülönböztetni: a) a szerb királyság korát 1882—1920, b) a szerb-horvát-szlovén királyság korát 1921—1930, c) a jugoszláv királyság korát 1931—1941.

Az első időszakban voltaképpen egy pártnak jutott kimagasló szerep: a Szerb Radikális Néppártnak. Emellett szerepelt még a Szerb Liberális Párt és a Szerb Haladó Párt, valamint a Szerb Nemzeti Párt

és a Szociáldemokrata Párt. Ez utóbbiaknak politikai jelentőségük azért volt korlátozott, mert a Radikális Párt átlagosan 88—85%-os választási győzelmeket aratott s így vele szemben voltaképpen ellenzék ki sem alakulhatott.

Az első időszakban — a rendelkezésre álló adatok szerint — tiznél valamivel több kormányelnök volt, ezek közül kiemelkedett Nicola Pašič, aki államférfiúi tevékenységét 1907-ben kezdte meg, miniszterelnöki minőségben, s attól kezdve két évtizeden át Szerbia vezető politikusa volt.

A második időszakban új, az előzőtől teljesen elütő pártalakulás észlelhető. Csak a Szerb Radikális Néppárt maradt meg a múltból, de mellette új pártok tűntek fel: a Szerb Demokrata Párt, a Horvát Paraszt Párt, a Szlovén Néppárt, a Muzulmán Szervezet, a Német Párt és egyéb kisebb pártok. Vagyis a politikai ideológiák helyett az államot alkotó nemzetiségek politikai képviselője jutott be a szkupstinába. Az ebben az időszakban megtartott 4 választáson viszonylag mindig a Szerb Radikális Néppárt nyerte-el a legtöbb mandátumot. 21.7—45.1%-osan, mellette a Horvát Paraszt Párté lett a legtöbb mandátum, 12—22.4%-kal. A Szlovén Néppárt mindig 7% körül szerzett mandátumot, a Muzulmán Szervezet 3—6% között, a Német Párt 2—3% között.

Ez alatt az idő alatt mintegy tíz miniszterelnök volt a kormányok élén. Leghosszabb ideig, 4 éven át, ismét Pašič.

A kormányzás nehéz volta mindenekelőtt abban mutatkozott, hogy egy választáson sem tudott valamely párt abszolút többséghez jutni és a kormányzás felelőségét egyedül átvállalni és egyben új alkotmányzás feltételét is lehetővé tenni. Ezért is kellett új alkotmányt megszavazni 1931-ben, mely a pártok helyett listákra való szavazást engedett meg.

A harmadik időszakban Jugoszláviában ismét teljesen új, eltérő politikai helyzetet találunk. A pártok már nem tudtak a választásokra döntő befolyással lenni, mert csak kormánylistára és más listára lehetett szavazni. Ez az új eljárás, mely a pártokat a háttérbeállította, azt eredményezte, hogy az időszak folyamán tartott két választáson a kormánylista — mint valaha, az első időszakban, a Szerb Radikális Néppárt — 80%-ot meghaladó győzelmeket aratott s vele szemben csak egyetlenegy nem kormánypárti lista: a Horvát Paraszt Párt listája tudott mandátumokat szerezni 16—18%-nyi erősségben. Ezzel e két nép között a politikai küzdelem a legélesebb fokra emelkedett. A politikai pártharcból népek nemzetiségi küzdelme lett.

Ebben az időszakban 6 kormányelnök vezette az ország ügyeit. A politikai spektrum eléggé nyugodt képet mutat, de a felszín alatt a legélesebb küzdelem tombolt, a jugoszláv belpolitika a szerbség és a horvátság küzdelmévé lett, s a többi párt és pártideológia eltűnt.

3. Csehszlovákia

A csehszlovák pártalakulást az jellemzi, hogy a politikai ideológiát követő pártok a köztársaságot alkotó nemzetiségek szerint alakultak meg s tömörültek.

Vagyis látunk cseh Szociáldemokrata Pártot és emellett volt német Szociáldemokrata Párt is, a Cseh Demokrata Párt mellett volt Német

Demokrata Párt is, a Cseh Nemzetiszocialista Párt mellett volt Német Nemzetiszocialista Párt is, a Cseh Agrár Párt mellett Szlovák Agrár Párt is. Csak a Kommunista Pártnál nem volt meg ez a kettősség.

Csak négy olyan párt van, amely a Csehszlovák köztársaság első 19 esztendeje alatt megtartott négy választáson mindig kapott mandátumot. Ezek: a Cseh Szociáldemokrata Párt, A Cseh Nemzetiszocialista Párt, a Cseh Köztársasági Agrár Párt és a Német Szociáldemokrata Párt. A Cseh Néppárt, a Cseh Demokrata Párt, a Szlovák Nemzeti Agrár Párt, a Német Paraszti Szövetség, valamint a Kommunista Párt három választáson jutott képviselőnek. A Német Nemzeti Párt, a Szudétanémet Nemzeti Párt, a Német Nemzetiszocialista Párt csak kétszer szerzett mandátumot. Az Autonómista Blokk és a Német Demokrata Szabadság Párt pedig csak egy választáson tudott mandátumot szerezni.

A pártok tömörülése nemzetiségek szerint:

Cseh pártok 1920-ban 63.3%, 1925-ben 47.6%, 1929-ben 52.3% és 1935-ben 37.2%-ot tettek. A német pártok pedig: 22.—, 19.3, 12.— és 19.7%-ot értek el. A szlovák párt: 4.3, 7.7, 6.3 és 7.3%-ot ért el. Az egyéb pártok aránya: 8.2, 9.—, 13.7 és 22.8% volt.

A prágai parlamentben öt cseh párt, hat német párt, egy szlovák párt és a kommunista párt jutottak mandátumhoz, s mivel egy választáson sem tudott valamely párt többséget elérni, a koalíciós kormányzás állandósult, de úgy, hogy abban a cseh szupremácia mindig biztosítva volt. Ez tette a pártváltógazdaságot lehetetlenné, hiszen nem a politikai pártprogram, hanem a nemzetiségi politika érdeke és célkitűzése tömörítette a választókat és a parlamenti küzdelem belpolitikai síkon lefolyó nemzetiségi küzdelemmé alakult át. Ezt mutatja a csehszlovák pártalakulás politikai spektruma is (lásd a mellékelt ábra felső részén a kormányok működési tartamát feltüntető vonalképet), mely feltűnően nagy állandóságot mutat a kormányokban, holott a pártküzdelem — a nemzetiségi érzület feszítő erejénél fogva — állandóan igen éles volt. A cseh szupremácia függetleníteni tudta magát a választóktól s meglehetősen szilárdságot és tartósságot tudott biztosítani a cseh kormányoknak, amelyek a cseh nemzeti tudattal köréje tömörített különböző elnevezésű cseh pártokkal tartották fenn magukat, fent vázolt parlamenti többséggel.

4. Románia

A román pártalakulás folyamatában három időszakot különböztethetünk meg: 1. 1866—1918, 2. 1919—1940, 3. 1940—1944.

Az első időszakban két párt: a Konzervatív Párt és a Liberális Párt váltogatta egymást az uralomban, azonban erős politikai egyéniségek hatására mindegyik „új” és „rég” szárnyakra bomlott szét. E korszak 52 éve alatt 19 miniszterelnök állt az államvezetés élén. Ezek közül öten 43 éven át tartották kezükben a politikai hatalmat, és pedig J. J. C. Bratianu 128, J. C. Bratianu 125, Lascar Catargiu 118, s Dim. A. Sturdza 105 hónapon át; azonkívül I. J. C. Bratianu 5-ször, J. C. Bratianu 1-szer, L. Catargiu 4-szer és D. A. Sturdza 6-szor viselte a miniszterelnöki tiszteletet.

A pártok váltakozásában feltűnő az a jelenség, hogy a választási győzelem mindig szinte elsöprő erejű, így pl. 1911-ben 87.4 és 1914-ben

77.5%, ami az ellenzék elől vett el minden lehetőséget s elzárta a parlamenti váltógazdaság biztosító szelepét (lásd: N. Jorga, Geschichte d. rumänischen Volkes, Bd. I—II., Gotha: Perthes 1905.)²⁾

A második időszakban következett be Nagyrománia megalakulása 1919-ben, ami a politikai élet teljes fordulatát eredményezte. A Konzervatív Párt megszűnt, illetőleg Haladó Konzervatív Párt néven még 1919—1920-ban megkísérelte a parlamentbe jutást, de azután abból teljesen kimaradt. Az első időszaktól való másik nagy párt a Liberális Párt, a politikus egyéniségek behatására négyfelé forgácsolódott széjjel: megmaradt a régi Liberális Párt és mellette háromféle Nemzeti Liberális Párt is alakult Bratianu, Duca és Gh. Bratianu vezetésével.

E régi párt, illetőleg pártfrakciók mellett új pártok is feltűntek a második időszakban, mégpedig: az Erdélyi Nemzeti Párt (1919—1925. közötti választásokon szerzett mandátumokat), a Néppárt (1919—1932), a Paraszt Párt (1919—1936), a Nemzeti Paraszt Párt (1922—1940), a Nemzeti Egység Pártja (1931—1932), a Szocialista Párt (1919—1925), a Szociáldemokrata Párt (1931—1932), a Keresztény Nemzeti Párt (1937—1940) és a nemzetiségi (magyar, német és zsidó) pártok (1927—1940).

A politikai élet feszültségének élességét a párturalom következő váltakozása jellemzi:

1911-ben a Konzervatív Párt arat 87.4%-os választási győzelmet, 1914-ben azonban már csak 10.4%-át kapja a mandátumoknak és helyette a Liberális Párt 77.5%-kal, amely párt viszont 1911-ben a mandátumoknak mindössze 6%-át kapta meg. Az 1919-es választáson az Erdélyi Nemzeti Párt kap 35%-ot, a többi párt még ennyi mandátumot sem tud elérni, minélfogva egy pártnak sincs többsége. A következő évi, 1920-as választáson a Néppárt nyeri el Averescu vezetésével a mandátumok 60.8%-át. 1922-ben a régi Liberális Párt 61.5%-ot szerez. 1926-ban a Néppárt kap 75.5%-ot, a következő évi választáson ugyanez a Néppárt 1.3%-ot tud csak megszerezni és helyette a Bratianu-féle Nemzeti Liberális Párt kapja a mandátumok 82.2%-át. A rákövetkező 1928-as esztendőben megtartott választáson viszont a Nemzeti Paraszt Párt szerzi meg valamennyi mandátumnak 89.9%-át. 1931-ben a Nemzeti Egység kap 74.7%-ot, 1932-ben pedig ismét a Nemzeti Paraszt Párt szerzi meg a 70.9%-os parlamenti többséget. 1933-ban viszont a Duca-féle Nemzeti Liberális Párt jut 77.5%-os győzelemhez. Az 1937-es választáson ismét egy párt sem tud többséget kapni s a legtöbb mandátumhoz (39.3%) a Bratianu-féle Liberális Párt jut.

A váltakozás erős hullámmozgása még jobban szembetűnő, ha az egyes pártok mozgását nézzük:

Választás éve	Néppárt		Paraszt Párt		Nemzeti Paraszt Párt	
1919	7	1.2 %	130	22.9 %	—	—%
1920	224	60.8 „	44	11.9 „	—	— „
1922	12	3.3 „	40	10.8 „	4	1.1 „
1926	292	75.5 „	—	— „	69	17.8 „
1927	—	— „	—	— „	54	14. — „
1928	5	1.3 „	5	1.3 „	348	89.9 „
1931	10	2.6 „	7	1.8 „	30	7.8 „
1932	4	1. — „	12	3.1 „	274	70.9 „
1933	—	— „	11	2.8 „	29	7.5 „
1937	—	— „	—	— „	86	22.2 „

²⁾ Az 1911. előtti választási adatok felkutatása szinte leküzdhetetlen akadályokba ütközött, mivel ezeknek közzététele évtizedeken keresztül vagy egyáltalában nem történt meg, vagy olyan helyen, ami a külföldi kutató számára hozzá nem férhető, amint azt számos kutató könyvében panaszolja is.

A második időszak jellemzője még, hogy egyszer egymást követő két évben, kétszer pedig egymást követő három évenként volt parlamenti választás, bár a választások többségében az előző választáson egy pártnak sikerült többséghez jutnia, ami a politikai élet — N. Jorga által is panaszolt — túlfeszültségének igazolt jele.

Ebben a 21 éves időszakban 21 kormányelnök állt a politikai vezetés élén, kik közül öten $12\frac{1}{2}$ évig tartották kezükben a hatalmat, mégpedig: A. Vaida Voevod 25 hónapon át, négyszer viselt miniszterelnökséget, J. Maniu 32 hónapon át, háromszor volt miniszterelnök, A. Avarescu tábornok 36 hónapon át, háromszor volt kormányelnök, N. Jorga 14 hónapon át egyszer volt miniszterelnök, Gh.Tatarescu 42 hónapon át, kétszer volt kormányelnök.

A második időszakban tehát a Néppárt 3 éven át, a Nemzeti Liberális pártok 9 éven át, a Nemzeti Paraszt Párt 4 éven át, a Nemzeti Egység 2 éven át volt hatalmon, míg 4 éven át koalíció volt.

A harmadik időszakban tekintélyi uralom volt, mely a pártokat eltörölte, s eleinte csak a „Nemzeti Újjászületés Frontja“-t, majd a Vaszgárdát ismerte el, de végül ezeket is eltörölte, s így minden politikai párttömrölést megszüntetett.

Külön figyelmet érdemel a román politikai élet spektruma, azaz a kormányok működési tartamának vonalképe.

A spektrum 1866, 1870, 1876, 1888, 1891, 1902, 1918, 1919, 1927, 1930, 1932, 1933, 1939, 1940 és 1944 években jelez erősebb mértékű politikai feszültséget, ami mindenekelőtt a kormányok működési idejének igen erős megrövidülésében jelentkezik, s ez a politikai küzdelemnek állandó feszültségét mutatja és bizonyítja. A román pártalakulás 74 éve alatt 68 kormány vezette eddig az államügyeket, ami igen rövid átlagos idő ahhoz, hogy a kormányok valóban alkotó tevékenységet fejthessenek ki.

A román politikai életet fentiek alapján az jellemzi, hogy erős egyéniségek a pártalakulást állandó erős hullámban tartják, s egyéni útjukat járják, a pártok állóképessége pedig igen gyenge, hiszen ugrás-szerűen kapnak vagy vesztenek mandátumokat az egyes választásokon.

5. Bulgária

A bolgár pártalakulás folyamatában két főidőszakot különböztethetünk meg: az 1934. év előtti és az 1934. után következőt.

Az első időszakban a Liberális Párt és a Nemzeti Liberális Párt 1918-ig szerepelt a szobranjeban, a Haladó Liberális Párt és a Néppárt 1923-ig, a Demokrata Párt — megszakítással —, a Nemzeti Agrár Unió és a Szociáldemokrata Párt 1934-ig szerepeltek; a Kommunista Párt 1913—1934, a Demokrata Egység pedig 1923—1934. között.

A szobranjeban szereplő pártok nagy része még a múlt századból ered s nagy állandóságról tett tanúbizonyságot. A Szociáldemokrata Párt már a múlt században jutott képviselőhez, a Kommunista Párt pedig 1913-ban szerzett több mandátumot.

A választáson győztes pártok váltakozása a következő volt:

1899-ben a Liberális Párt 52.7%-os győzelmet aratott, 1901-ben egy párt sem tudott többséget szerezni, 1902-ben a Haladó Liberális Párt 47.2%-os eredményt ért el. 1903-ban a Nemzeti Liberális Párt jutott 70.9%-os többséghez. 1908-ban a Demokrata Párté lett a mandátumok

81.7%-a, 1911-ben a Haladó Liberális Párt 42.7%-kal és a Néppárt 46.4%-kal osztoztak a hatalomban. 1913-ban egy párt sem tudott többséget szerezni, miért is 1914-ben ismét választottak; az eredmény ugyanaz volt. Ugyanígy az 1919-es választáson sincs többségi eredmény, míg az 1920-as választáson a Nemzeti Agrár Unió 48%-os győzelmet aratott. Az 1923-ban tartott első választás a Nemzeti Agrár Unió 85.7%-os győzelmét eredményezte, az ennek ellenére megtartott második választáson pedig már a Demokrata Egység szerezte meg a mandátumoknak 69.7%-át. Ugyanez a pártalakulat szerezte meg az 1927. választáson is a 61.5%-os győzelmet. Az 1931. évi választás eredménye nem jelentett többséget egy párt részére sem. Végül 1934-ben új alkotmány lépett életbe, mely a pártokat eltörölte s tekintélyi kormányzást létesített, amely csak listákra való szavazást tette lehetővé.

A második időszakban mindkét esetben — 1938-ban és 1940-ben — a kormánylista szerezte meg 65 és 87.5%-kal a többséget.

Amilyen ingadozást és hullámzást mutat a kormánypárti győzelem, ugyanolyan találok az egyes pártok mandátumainak számában is, bár a pártok állandósága — amint már említettük —, a politikai küzdelem szakadatlan élessége ellenére elég nagy. Példaképpen nézzük a Demokrata Pártot, a Nemzeti Agrár Uniót és a Kommunista Pártot:

Választás éve	Demokrata Párt		Nemzeti Agrár Unió		Kommunista Párt	
1899	10	5.9 %	—	—%	—	—%
1901	27	16.1 „	12	7.2 „	—	— „
1902	7	3.7 „	12	6.3 „	—	— „
1903	7	3.7 „	—	— „	—	— „
1908	166	81.7 „	19	9.4 „	—	— „
1911	4	1.9 „	4	1.9 „	—	— „
1913	14	6.9 „	48	23.5 „	18	8.8 „
1914	31	12.7 „	47	19.1 „	11	4.5 „
1919	28	11.9 „	77	32.5 „	47	19.9 „
1920	24	10.3 „	110	48.— „	50	22.2 „
1923 I.	8	3.3 „	210	85.7 „	16	6.5 „
1923 II.	—	— „	30	12.2 „	8	3.2 „
1927	12	4.4 „	48	17.6 „	4	1.5 „
1932	41	15.— „	74	27.— „	31	11.3 „

A kormányok működési tartamát feltüntető spektrum az adatok hiányossága miatt nem teljes. A kép mindenestre nyugodt. Annál nagyobb nyugtalanságra utal a választások egymásutánja: egyízben három egymásután következő évben volt választás, kétízben két egymás után következőben, egyszer pedig két választás ugyanabban az esztendőben, ami ugyancsak erős politikai feszültséget mutat.

6. Lengyelország

Lengyelországban 1919 óta hatszor volt képviselőválasztás s az országnak két alkotmánya volt.

Az alkotmány fennállásának két évtizede alatt egyetlen olyan pártirány sem tudott kialakulni, mely az államvezetést szilárdan kézben tudta volna tartani.

A politikai pártok csak négy választáson szerepelhettek, mert tz 1935. évi új alkotmány a pártokat eltörölte s csak listákra engedett szavazást.

A lengyel sejmben mindössze 2 olyan párt volt, mely mind a négy választáson mandátumot tudott szerezni: A Nemzeti Munkáspárt és a Lengyel Szocialisták Párt. Három választáson a Kommunista Párt szerzett mandátumot. Két választáson jutott mandátumhoz: a Keresztény Nemzeti Demokrata Párt és a Paraszt Párt. Csak egy választáson tudtak mandátumot szerezni: a Nemzeti Demokrata Párt, Blizinski-féle Munkás Csoport, Vitos-féle Néppárt, Thuggerth-féle Néppárt, Lengyel Néppárt, Baloldali Lengyel Párt, Jobb Párt, Radikális Paraszt Párt, Katholikus Nemzeti Párt, Baloldali Munkás Párt és a Nemzeti Unió. A nemzetiségi pártok 4.8—20% közötti arányban jutottak mandátumokhoz.

Az 1919. évi első választáson a Nemzeti Demokrata Párt szerzett 51.4%-os többséget. Ennek ellenére azonban többé mandátumhoz már nem jutott. Az 1922., 1928. és 1930. választásokon egy párt sem tudott többséget szerezni, mégis 1922-ben a Jobb Párt kapott 169 mandátumot (38%), 1928-ban a kormánylista a mandátumok 27.6%-át, 1930-ban pedig már 55.7%-át, 1938-ban végül 78.4%-át nyerte el. (Az 1935. évi választási eredmény ismeretlen).

A lengyel pártalakulás tehát állandó nyugtalanságot és változást mutat.

A kormányok működési tartamát illetően az 1922, 1930 és 1935 táján látunk fokozott politikai feszültséget, ami meg abban a tényben is megnyilvánul, hogy a lengyel államügyeket 20 év alatt 18 kormány vitte, vagyis átlagosan 13 hónapig volt uralmon egy-egy kormány.

A lengyel pártalakulás jellemzője, hogy két munkáspártnak volt csak ereje mind a négy választáson mandátumhoz jutni, továbbá, hogy igen sok pártkísérlet történt tartós eredmény nélkül, s végül, hogy a húsz év alatt nem tudott kialakulni olyan politikai irány, mely a lengyel nemzet karakterének megfelelő lehetett volna. A jelek szerint az országban a politikai pártideológiánál erősebb volt a szociális problémák iránt való érdeklődés, amit a szovjetorosz szomszédság csak még fokozott.